

Christilla Roederer-Rynning, Anna Vlasiuk Nibe og
Steen Bo Frandsen

Brexit, erhvervsinteresser og irsk grænsepolitik¹

Hvorfor brød det mangeårige nære forhold mellem virksomheder og politik sammen midt i en af de værste kriser og mest følsomme erhvervspolitiske beslutningsprocesser i det moderne Storbritanniens historie? Artiklen udforsker dette spørgsmål i lyset af irsk grænsepolitik. Den irske grænse er interessant, fordi den illustrerer, hvordan en lang række aktører, fra staten såvel som fra erhvervslivet, fravalgte strategier, som man ville formode måtte tjene deres økonomiske og politiske interesser. Et svar kræver, at man placerer spørgsmål om politisk konkurrence centralt i analysen og undersøger implikationerne for, hvorledes virksomheder og erhvervsliv forfølger deres interesser. Primært baseret på data fra en række irske erhvervsorganisationer undersøger vi, hvordan udkrystalliseringen af regionale erhvervsinteresser er præget af høj konkurrence og divergerende adgang til politiske aktører både nord og syd for grænsen. Vores analyse anvender den spirende litteratur om social konstruktion af erhvervsinteresser.

Nøgleord: brexit, erhvervsinteresser, irsk grænsepolitik, social konstruktion, Irland, Nordirland

Da premierminister David Cameron i 2013 annoncerede sin beslutning om at holde en folkeafstemning om det britiske medlemskab af den Europæiske Union (EU), var det britiske industriforbund CBI slet ikke begejstret ved risikoen for at skulle forlade EU: ”For britiske virksomheder, store som små, er svaret entydigt: Vi bør forblive i et reformeret EU” (CBI, 2013: 6, citeret i Whyman og Petrescu, 2017). Det ville være skadeligt for den britiske økonomi og dermed erhvervslivet at forlade EU. Det afholdt ikke den britiske regering fra at gennemføre folkeafstemningen, der den 23. juni 2016 resulterede i et ja til brexit, og heller ikke den efterfølgende forhandlingsproces prioriterede britiske erhvervsinteresser. Processen var kaotisk og langvarig, forhandlet på grundlag af ”Brexit means Brexit”.²

Kløften mellem erhvervslivets interesser og regeringens politik er på mange måder forunderlig. Interessen for at skabe og sikre arbejdspladser giver politikerne et stærkt incitament til at lytte til erhvervslivet. Vækst og beskæftigelse er afgørende for den politiske ledelses troværdighed (Moran, 2009: 15), og i

betragtning af hvor stor en rolle den britiske økonomis ”befrielse” spillede i brexittilhængernes kampagne, måtte britiske politikere forventes at være særdeles opmærksomme på de britiske virksomheders interesser. Det understøttes af to mere specifikke aspekter ved Storbritanniens økonomi og konsekvenserne af en brexit. Først og fremmest er der i Storbritannien en lang tradition for beskeden statslig indblanding i økonomien og stor politisk respekt for erhvervsinteresser (Shonfield, 1965; Hall og Soskice, 2001). For det andet stod britiske virksomheder ikke alene med deres vurdering af brexits økonomiske omkostninger, for inden folkeafstemningen herskede der bred enighed blandt økonomer om brexits skadelige virkning for Storbritanniens økonomi (Ottaviano et al., 2014; Dhingra, Ottaviano og Sampson, 2015; Dhingra et al., 2016; HM Treasury, 2016; OECD, 2016; IMF, 2016; Ebell og Warren, 2016). Det afspejlede den dybe integration med det øvrige EU efter mere end fire årtiers medlemskab og viser betydningen af EU’s indre marked og fælles handelspolitik for adgangen til markeder inden for og uden for Europa.

I artiklen undersøger vi denne kløft ved at spørge, hvordan aktører fra erhvervslivet formede og fremlagde deres interesser i brexitdebatten. Det er et overset spørgsmål i litteraturen, hvor der findes bidrag om samfundsmæssige aktører, men hvor de fleste bidrag fortrinsvis fokuserer på at forklare udfaldet af brexitafstemningen. Beretninger om brexit tenderer mod den antagelse, at de fleste virksomheder foretrak at blive i EU eller i det mindste at forblive så tæt på EU som muligt. Den gængse opfattelse i litteraturen og den offentlige debat er, at erhvervslivet havde åbenlys og velbegrundet interesse i at modsætte sig brexit. Vores analyse viser dog, at erhvervslivets interesser er socialt konstruerede, og at den vedvarende strid og usikkerheden om udfaldet gjorde det vanskeligt for erhvervslivet at deltage i den offentlige debat og formulere klare interesser. Vores analyse er forankret i den uoverensstemmelse om markedspolitikken, som danner det altoverskyggende politisk-økonomisk rammesæt (Rosamond, 2020) og understreger virksomhedernes institutionelle og kognitive begrænsninger. Vi arbejder primært med virksomhedsdata hentet fra offentligt tilgængelige kilder.

Artiklens argument udvikles i tre skridt. Først introduceres den begrebsmæssige ramme, som trækker på diskussionen om markedspolitik, og implikationerne for udviklingen af virksomhedsinteresser overvejes. Dernæst fremlægger vi analytiske grunde til at fokusere på politikken omkring den irske grænse, der rykkede nogle fundamentale markedsdefinerende problemer ind i centrum af brexitdebatten. Derfor måtte man forvente, at erhvervsinteresser var fokuserede og meget aktivt fremført i forhandlingerne om grænsedragning, men som det sidste afsnit illustrerer, skete det ikke. Endelig undersøges udkrystalleringen af regionale erhvervsinteresser, hvilket retter opmærksomheden mod grænsen

og forandringer over tid. I konklusionen samles resultaterne, og artiklens bidrag til litteraturen diskuteres.

En konstruktivistisk tilgang

Hvorfor brød det mangeårige nære forhold mellem virksomheder og politik sammen midt i en af de værste kriser og mest følsomme erhvervspolitiske beslutningsprocesser i det moderne Storbritanniens historie? Dette spørgsmål skal besvares gennem en analyse af den politiske diskussion med henblik på at undersøge konsekvenserne for erhvervslivets måde at forfølge sine interesser på. Argumentet relaterer sig til studier, der fremhæver politikken forrang (Jensen og Snaith, 2016) og især den store rolle, som fraktionerne i det konservative parti spiller (Wallace, 1997; Usherwood, 2018).

Siden Storbritannien blev medlem af Fællesmarkedet i 1973, har europæiske anliggender delt partiet og kapret den politiske dagsorden (Usherwood, 2018). Allerede i 1997 skrev Wallace (1997: 684), at den britiske regerings europæiske forhandlingspositioner udelukkende lod sig forklare og forstå som manøvrer beregnet på at "købe" konservative fraktioner hjemme i Westminster. Vores formål er dog ikke kun at sondere "rationaliteten" i den britiske brexitbeslutningsproces fra et økonomisk eller erhvervmæssigt perspektiv, men på grundlag af indsigterne fra den konstruktivistiske politiske økonomi at vise, hvordan erhvervsinteresser er socialt konstruerede (Abdelal, Blyth og Parsons, 2010; De Ville og Siles-Brügge, 2019; Rosamond, 2020).

En central erkendelse i den konstruktivistiske politiske økonomi er, at aktørernes forståelse af økonomien ikke nødvendigvis er knyttet til objektive materialistiske forhold. Den betragter i stedet idéerne om økonomi som baseret på historiske erfaringer, institutionel kontekst og lokale fortolkninger (Abdelal, Blyth og Parsons, 2010). Indsigten gælder potentielt for hele skalaen af økonomiske idéer, uanset om aktørerne er statslige med nationale økonomiske interesser og præferencer (Hirschman, 1945), supranationale (Siles-Brügge, 2014), regionale eliter med regionale økonomiske interesser (Herrera, 2010), erhvervslivet (Woll, 2010) eller større selskaber (Rosamond, 2020). Hvor politiske valg ofte er fremlagt som valg mellem alternative økonomiske påstande, har politiske debatter om økonomi en tendens til at række langt ud over teknokratisk økonomisk viden og inddrage en bred vifte af idéer og strategier for at formidle de økonomiske argumenter (Rosamond, 2020).

Kernen i brexitdebatten drejede sig om, hvorvidt Storbritannien fortsat skulle være underlagt EU's økonomiske governance i det europæiske markeds-system, og hvorledes økonomiske relationer i givet fald skulle tage sig ud efter en udtræden. Disse debatter skærpede den uoverensstemmelse om markeds-

politikken (jf. Rosamond, 2020), som kom meget tydeligt til udtryk i de vidt forskellige økonomiske idéer bag henholdsvis *remain*- og *leave*-kampagnerne. De var konstrueret på basis af to forskellige kilder af viden, artikuleret igennem forskellige kanaler og resulterede derfor i meget forskellige narrativer omkring post-brexitøkonomier. Med henvisning til den brede konsensus blandt førende økonomer forudså *remain* ødelæggende konsekvenser for Det Forenede Kongeriges økonomi. Som modsvar skabte *leave*-kampagnen en magtfuld og letforståelig modfortælling, som placerede sig centralt i markedsdiskussionen. De vigtigste idéer bag denne alternative diskurs er bekendt: Briterne skulle *take back control*, og med begrebet *Global Britain* antydede de en ny rolle for Storbritannien i verdensøkonomien efter brexit.

Selvom denne alternative økonomiske diskurs næppe kunne overleve en seriøs granskning eller et faktatjek (Rosamond, 2020: 9), lykkedes det at etablere den som troværdig og legitim. Det lader sig ifølge Rosamond forklare med, at det både lykkedes at mobilisere en følelsesbetonet opinion og opstille et hold (pseudo)eksperter, som genererede en magtudfordrende (pseudo)ekspertise. *Leave*-kampagnen satsede med overlæg på følelser, der typisk var relateret til national identitet og gav genklang i forskellige samfundsgruppers hverdagsoplevelser. På den måde marginaliserede *leave*-kampagnen de etablerede økonomers lidenskabsløse, teknokratiske argumentation og skabte i stedet en ny offentlig debat, hvor den alternative økonomiske viden havde samme vægt som de etablerede økonomers. *Leave*-kampagnens kernebudskab blev fremført af alternative eksperter. Centralt stod her ”Economists for Brexit” eller ”Economists for Free Trade”, som for de fleste medlemmers vedkommende manglede professionel erfaring eller videnskabelig ekspertise på området. Disse ”økonomer” genererede en brugbar viden, der viste ”hvordan marginaliseringen af ekspertise paradoksalt går hånd i hånd med udviklingen af rivaliserende former for ekspertise” (Rosamond, 2020: 21).

Mens Rosamond udforsker de diskursive strategier i udviklingen af nationaløkonomiske interesser, lader en lignende logik sig anvende på et regionalt niveau. Andre forskere har påvist en tilsvarende betydning af identiteter og institutioner i udviklingen af regionale økonomiske interesser (Herrera, 2010; Woll, 2010). Mange ville antage, at virksomheder, som man normalt antager er i besiddelse af specifik ekspertise og er drivkræfter i den økonomiske politik, ville anvende rationelle eksperters skøn over den økonomiske politik og handle med henblik på at påvirke den politiske debat ud fra deres rationelt definerede interesser. Imidlertid betvivler forskningen denne udbredte antagelse og viser, at virksomheders forståelse af egne interesser er en langt mere flydende proces, der er påvirket af mange forskellige faktorer såsom graden af politisk stabilitet

og usikkerhed, udviklingen af politiske institutioner og de politiske elitors mest fremtrædende argumenter (Woll, 2010).

For erhvervslivet blev det at skulle operere med usikkerhed et af de afgørende kendetegn ved den politiske debat om brexit. Virksomhederne stod ikke alene over for manglende konsensus om fundamentale parametre i beslutningsprocessen, men måtte også tilpasse sig en politisk agenda under stadig forandring. Den fundamentale usikkerhed må forventes at have gjort det besværligt for virksomhederne både at definere egne interesser og en strategi over for den politiske elite. Her viser forskningen netop, hvordan kognitiv tåge, såkaldt *Knightian uncertainty*, forstyrrer "normale" og "rationelle" rutiner i beslutningsprocessen (Blyth, 2002; Swidler, 1986). Selv meget ressourcerstærke og strategisk orienterede multinationale koncerner har svært ved at opnå en klar forståelse af egne økonomiske interesser i globale handelsforhandlinger, og Wolls forskning understreger de rationalistisk analytiske rammers begrænsninger. I en usikker situation vil virksomheder finde det vanskeligt at beregne omkostninger og fordele, fordi fremtiden er ukendt, og fordi der ikke findes erfaring at støtte sig til. En mere frugtbar måde at begrebsliggøre forretningsinteressers tilbliven på er at anskue dem som en proces af gensidig læring frem for rationel kalkulation (Woll, 2010). Gensidig læring retter opmærksomheden mod den væsentlige betydning af interaktionen mellem virksomheder og regeringer. Ifølge Woll opdager og tilpasser virksomheder deres selvpfattelse såvel som forståelse af egne interesser i samarbejdet med regeringer. Gennem interaktionen opstår nye kognitive kategorier, som fremmer virksomhedernes forståelse for deres økonomiske miljø og gør det muligt for dem at agere efter det. Jo større usikkerhed, jo stærkere udvikles virksomhedernes interesser for interaktionen med politiske og samfundsmæssige eliter gennem en form for kollektiv "gåen på opdagelse".

Denne udlægning har flere implikationer. For det første gør politiske institutioner en forskel både i forhold til at hjælpe virksomheder med at udvikle begreber og kategorier til at forstå og finde fodfæste i nye situationer. Jo stærkere udviklet den pågældende politiske institution, jo mere ekspertise og viden kan virksomhederne drage nytte af til at forstå deres egen situation, og jo flere politiske instrumenter vil virksomheden råde over til at agere i et nyt miljø. Underudviklede institutioner tjener til at forstærke den kognitive tåge i perioder med fundamental usikkerhed, og det efterlader dem i et kognitivt vakuum uden nøgleinstrumenter, partnere og økonomiske idéer at støtte sig til. De er tvunget til at investere betydelige ressourcer i at lappe huller.

For det andet spiller tid en stor rolle. Det kræver især i perioder med usikkerhed tid at udvikle virksomhedsinteresser. De tenderer mod først at betragte deres konkurrenter og interagere med staten for at fremskaffe informationer

og signaler omkring mulige konsekvenser og passende strategier. Kun gradvist opstår der en handlingsplan. På dette stadium begynder nogle virksomheder at engagere sig i den politiske proces, fordi de ser klare fordele eller følger andres eksempel af angst for at blive ladet tilbage. Andre gør det ikke eller foretrækker at forblive tavse. At engagere sig kræver, at virksomheder accepterer ændringer som del af nye rutiner og dermed redefinerer deres plads i en ændret orden med alt, hvad det indebærer af genovervejelse, tilpasning og ny definition af basale kategorier af selvforståelse og identitet (Woll, 2010).

Vores tilgang til brexitpolitikken er baseret på de uoverensstemmende opfattelser af markedet og gensidig læring. Dermed understreges normative, kognitive og institutionelle faktorerens betydning for udformningen af erhvervsinteresserne. Institutioner formgiver ikke kun adgangen til politik, men også udviklingen af kognitive kategorier til kollektiv handlen under usikre omstændigheder. Når de spærrer for tilblivelsen af et mere afklaret miljø og en sikret interaktion mellem virksomheder og regering, kan identitetsbaserede narrativer forventes at forme erhvervsinteresser, som de former interesser i samfundet.

Den irske grænse definerer markedet

Den irske grænse er en særlig interessant studie fra et konstruktivistisk perspektiv. Den illustrerer, hvordan forskellige aktører tilsyneladende tilsidesatte mere "rationelle" veje og i stedet satsede på strategier, der ikke så ud til at gavne hverken deres politiske eller økonomiske interesser. Det gælder især nordirske virksomheder, som i modsætning til de fleste officielle økonomiske beregninger og til virksomheder syd for grænsen længe så brexit som en ny chance.

Efter brexit vil Nordirland være den eneste region i Storbritannien, som deler landgrænse med et EU-medlemsland. Kongeriget og den Irske Republiks EU-medlemskab bidrog i senere årtier til at afpolitisere grænsen og facilitere Langfredagsaftalen. I den proces skiftede grænsen karakter fra at være en barriere og et omstridt rum til en grænsezone med få synlige tegn på deling (Laffan, 2018: 572). Da samarbejdet mellem Storbritannien og den Irske Republik udviklede sig pragmatisk, nød regionen godt af at befinde sig under en paraply af gensidige fordele og en idé om, at øen havde en og samme økonomi (Hayward, 2018). Der opstod et integreret net af distributionskæder og voksende gensidig afhængighed af fælles eksportmarkeder, hvilket resulterede i omfattende grænseover-skridende handel for mange irske virksomheder. Brexit sætter disse resultater på en hård prøve ved at rejse spørgsmålet om grænsens natur, når Storbritannien forlader EU (Hayward, 2017; Young, 2020). En ny hård landegrænse på den irske ø med genindførelse af grænsekontrol kan meget vel risikere at blæse nyt liv i de irsk-republikanske væbnede gruppers aktiviteter og bringe smugleri

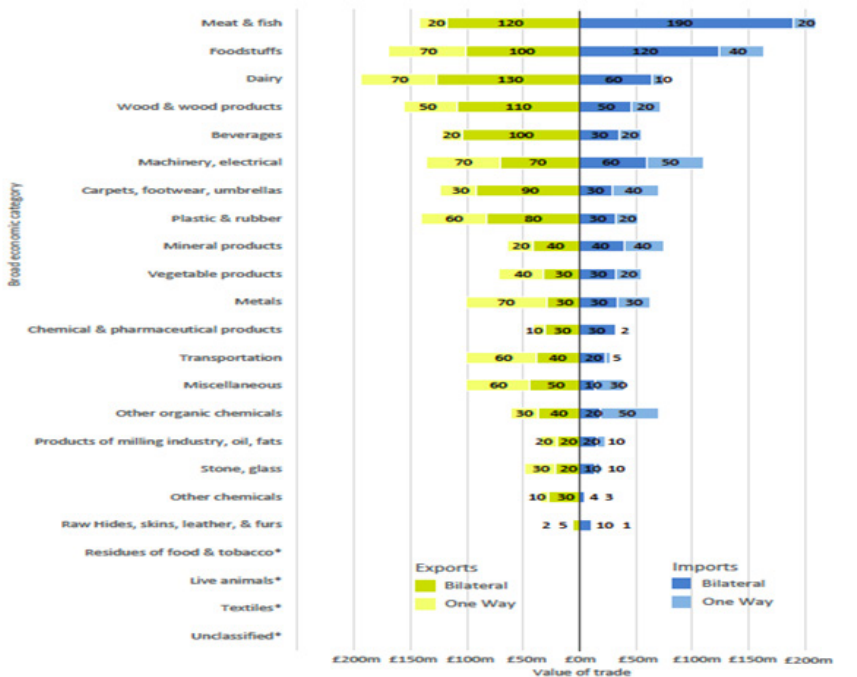
tilbage til grænselandet. Ved at ændre markedet fra indenrigs til udenrigs vil en hård grænse desuden genindføre en toldgrænse med reguleringsbarrierer for handelen.

Det er ikke kun store internationale virksomheders interesser, der står på spil, men også et utal af mindre og mellemstore, der er dybt integreret i værdikæder, som opererer på tværs af den delte ø. Den årlige grænseoverskridende handel blev i 2016 anslået til at være næsten 2,3 milliarder pund, med omkring 1,4 fra nord til syd og 0,9 milliarder i modsat retning (KPMG, 2016). Nordirland var mere afhængig af eksport til EU-markeder end til resten af verden og importerede 55 pct. af alle fabriksvarer til EU med den Irske Republik som det største eksportmarked (KPMG, 2016; Tonge, 2017). Fordelene ved grænseoverskridende handel blev udnyttet af de 73 pct. nordirske virksomheder, der havde den Irske Republik som deres største marked uden for det nationale marked. Virksomhederne så det grænseoverskridende marked som naturlig forlængelse af det nationale (InterTradeIreland, 2013; Hayward, 2018). Små og mellemstore virksomheder stod for tre fjerdedele af den grænseoverskridende handel i form af udviklede distributionskæder. Ud over eksportmarkedet var Nordirland også afhængig af import af el fra Irland (KPMG, 2016; InterTradeIreland, 2018) (se figur 1).

I betragtning af de lange erfaringer med EU's indre marked og den frie bevægelighed for varer og tjenesteydelser ville en tilbagevenden til et grænseopdelt marked udfordre begge lande. Faktisk betragtede virksomheder folkeafstemningen som ”tilstrækkelig til at skade økonomien og vores muligheder for at tiltrække fremtidige udefrakommende investeringer til Nordirland” (Northern Ireland Chamber of Commerce and Industry (NICCI), 2015).

Fødevarerindustrien er blandt de mest udsatte sektorer. Med den fælles landegrænse har der udviklet sig en stærkt integreret landbrugsvarer sektor med en omfattende handel i både færdige produkter og råvarer, som kræver forarbejdelse (Irish Farmers Association (IFA), 2017). Som det fremgår af tallene fra 2016, eksporterede Nordirland næsten 400.000 lam til den Irske Republik, importerede over 4 millioner grise til videre forarbejdning, mens der blev eksporteret over 800 millioner liter mælk til republikken – en god del heraf ligeledes til videreforarbejdning (IFA, 2017). Disse tal viser integrationsniveauet i landbrugssektoren med komplekse distributionskæder i forarbejdelsen af varer over grænsen (IFA, 2017). Dertil kommer, at en vare kan krydse grænsen flere gange i løbet af produktionsprocessen, inden den lander hos forbrugeren. Der eksisterer i realiteten en fælles økonomi på øen og derfor de facto ikke en irsk grænse.

Figur 1: Andele af envejs- eller bilateral handel indenfor sektorer, 2015 (£m)

Source: Author calculations based on HMRC Regional Trade Statistics
 *Where possible figures have been rounded to the nearest ten million

Kilde: NISRA and the Department for the Economy (Northern Ireland) (2018: 26).

Landbruget i Nordirland er desuden meget afhængigt af økonomisk støtte fra EU (se figur 2). Mellem 2014 og 2020 forventedes Nordirland at modtage 2,1 milliarder pund (KPMG, 2016) eller 3,5 milliarder euro, hvoraf 65 pct. ville komme fra det fælles landbrugspolitiske program for direkte overførelser (CAP) (se figur 2). I samme periode udgjorde CAP-støtten 60 pct. af de nordiske landbrugsindkomster (Tonge, 2017). Landbrugsejendomme modtog et af de højeste årlige tilskud per hektar i EU og 9 pct. af de samlede EU-udbetalinger til Storbritannien (Tonge, 2017). Alle disse faktorer gør landbrugsfødevarersektoeren i Nordirland til den, der står svagest både i forhold til potentielle toldgrænser som følge af brexit og i forhold til tabet af EU-støtte (Tonge, 2017). At miste EU-støtten uden garantier for langsigtet erstatning fra Storbritannien udgør ”en potentiel hindring og yderligere omkostning for virksomheder generelt set” (KPMG, 2016: 2).

Figur 2: EU-financerede programmer i Nordirland, 2007-2013 og 2014-2020

2007-2013		
Programme	Managing Authority	EU allocation (€m)
European Sustainable Competitiveness Programme (ERDF)	Department for Enterprise, Trade and Investment	€306.8
Northern Ireland European Social Fund Programme (ESF)	Department for Employment and Learning	€165.7
PEACE III * (ERDF)	Special EU Programmes Body (SEUPB)	€224.8
INTERREG IVA ** (ERDF)	Special EU Programmes Body (SEUPB)	€192.0
Common Agricultural Policy: Direct Payments (Pillar I) (EAGGF)	Department for Agriculture and Rural Development	€2,231.0
Common Agricultural Policy: Rural Development Programme (Pillar II) (EAGGF)	Department for Agriculture and Rural Development	€329.5
European Fisheries Fund in Northern Ireland (EFF)	Department for Agriculture and Rural Development	€18.1
	Total:	€3,449.3
2014-2020		
Programme	Managing Authority	EU allocation (€)
Investment for Growth and Jobs (ERDF)	Department for the Economy	€308.0
Northern Ireland European Social Fund Programme (ESF)	Department for the Economy	€205.2
PEACE IV * (ERDF)	Special EU Programmes Body (SEUPB)	€229.1
INTERREG VA ** (ERDF)	Special EU Programmes Body (SEUPB)	€240.3
Common Agricultural Policy: Direct Payments (Pillar I) (EAFRD)	Department of Agriculture, Environment and Rural Affairs	€2,299.0
Common Agricultural Policy: Rural Development Programme (Pillar II) (EAFRD)	Department of Agriculture, Environment and Rural Affairs	€228.0
European Maritime and Fisheries Fund (EMFF)	Department of Agriculture, Environment and Rural Affairs	€23.5
	Total:	€3,533.1

Notes:

1. * PEACE III and PEACE IV are joint Northern Ireland/Republic of Ireland allocations.
2. ** INTERREG IVA and INTERREG VA are joint Northern Ireland/Republic of Ireland/Scotland allocations.
3. The figures above are for EU funding and do not include Northern Ireland match funding.
4. The programmes listed above represent the EU funds allocated directly to Northern Ireland and do not take into account other sources of EU funds drawn down in Northern Ireland under EU-wide programmes which are open for competitive bidding, such as the 7th Framework Programme for Research (FP7) (2007-2013) and Horizon 2020 (2014-2020).
5. The figures do not take into account the benefits, financial and otherwise, of the special European Commission Task Force for Northern Ireland set up by the then Commission President, José Manuel Barroso, in 2007 to help Northern Ireland maximise its participation in competitive programmes including FP7. The continuation of the Northern Ireland Task Force was announced in January 2016. See the [DG Regional Policy website](#) for more information.

Kilde: eu_funding_in_ni_2007-2013_and_2014-2020_1.pdf (archive-it.org).

En hård grænse ville ikke alene skære en finansiel livline over for Nordirland, men også virke særdeles forstyrrende på de stærkt integrerede grænseoverskridende distributionskæder. De økonomiske omstændigheder omkring brexit rummede så mange faretruende og potentielt alvorlige konsekvenser, at det forventeligt måtte have en kraftig afsmitning på stemningen i det nordirske erhvervsliv. Uoverensstemmelserne omkring markedspolitikken måtte forventes at medføre usikkerhed, ustabilitet og en forstyrrelse af de etablerede mønstre for konsultation mellem erhvervslivet og den britiske regering. Denne situation ville efter alt at dømme sløre det nordirske erhvervslivs forståelse af de økonomiske omstændigheder og udløse en (ny)vurdering af egne interesser. Hvordan formede disse to modstridende tendenser regionale virksomhedsinteresser?

Erhvervsinteresserne udvikles

I denne del udforsker vi, hvorledes erhvervsinteresserne udkrystalliserer sig i en kontekst af strid og varierende adgang til politiske aktører på tværs af grænser. For systematisk at kunne undersøge den rolle tid og politiske institutioner spiller i udviklingen af erhvervsinteresser, har vi valgt en metode, der blander

langsigtet, historisk og tværnational analyse med henblik på at give en bedre forståelse af betydningen af konflikten om markedet. Vores datasæt er særligt konstrueret til at kombinere en bred vifte af førstehåndskilder (udsagn, positionspapirer og organisatoriske nyheder) produceret af fire nordirske og irske erhvervsassociationer om emnet brexit: Ulsters landbrugsunion (UFU); IFA, som repræsenterer landbrugsfødevarer virksomheder i nord og syd; NICCI og Chambers Irland (CI), som repræsenterer bredere virksomheder på tværs af grænsen.

Vi er særligt interesserede i udformningen af erhvervsinteresserne fra tidligt 2016 inden folkeafstemningen til 2019. Det gør det muligt at fastholde indflydelsen fra de forskellige debatter om kernespørgsmålene i brexit, fx hvorvidt man skulle forlade EU (formålet med folkeafstemningen), og hvilken relation Storbritannien burde have til EU efter en udtræden (Rosamond, 2020). Vi vil også sammenligne erhvervsinteresser i nord (Nordirland) og syd (Republikken Irland) for at få en indikation af effekten af de politiske institutioners omgang med erhvervsinteresser foruden samspillet mellem erhvervslivet og regeringen med hensyn til erhvervsinteresser, især hvad angår forskellen mellem en meget veludviklet rådgivende konsultationsproces i den Irske Republik og en for Nordirlands vedkommende praktisk talt ikke eksisterende konsultationsproces uden decentrale institutioner og vanskelig adgang til centralmagts institutioner i London.

Nordirland

I Nordirland ramte brexitstormen erhvervslivet i en kontekst af svagt udviklede institutioner på provinsniveau. Langfredagsaftalen i 1998 førte med oprettelsen af Northern Ireland Executive med sæde i Belfast og kontrolleret af en ny provinsforsamling for Nordirland til en stærkere decentralisering af den politiske magt. Decentralisering havde allerede inden brexit kompliceret det politiske landskab i Nordirland, og centralmagten i London havde i længere eller kortere perioder mellem 2000 og 2010 helt eller delvis suspenderet uddelegeringen af opgaver. Decentraliseringen var ikke konstitutionelt forankret: ”Det, som den britiske regering havde ’givet’ til Nordirland, kunne også tages væk igen i løbet af få timer ved at haste en lovgivning gennem parlamentet i Westminster med henvisning til den aktuelle nødsituation” (Gallagher, Laver og Mair, 2011: 181). De decentraliserede institutioner brød sammen igen i 2016, hvorfor der ikke fandtes en nordirsk eksekutivmagt mellem 2017 og januar 2020 (se Juan Castan Pinos (2020) i dette nummer). Det nordirske samfund manglede således både en repræsentation og et forum til sikring af egne interesser. Adgangen til centrale politisk institutioner var dem forment.

De nordiske virksomheder gik ind i 2016 med åbenlys skepsis overfor leave-kampagnens dagsorden. En rundspørge fra British Chambers of Commerce inden afstemningen viste, at 81 pct. af de nordiske forretningsfolk ville stemme remain og kun 11 pct. leave uanset udfaldet af brexitforhandlingerne: "Det er afstemningen selv, der er vigtig, ikke en pakke af reformer" (NICCI, 2016b). I de følgende måneder blev det nordiske erhvervslivs holdning dog meget mere mudret og til tider selvmodsigende.

Landmændenes stillingtagen illustrerer det. Når de nordiske landmænd i UFU mødtes i ugerne op til folkeafstemningen for at stemme om brexit, valgte de leave. Det var overraskende, eftersom landmændene ifølge en udbredt opfattelse ville blive stærkest udsat for de negative konsekvenser ved at forlade EU, og landmændene også selv syntes at dele denne vurdering. Den 29. april bragte *Irish Times* en artikel om emnet, hvori en landmand, som allerede havde besluttet sig om brexit, hævdede, at han "ikke ville kunne overleve" uden EU-midler, mens en anden sagde, at han "stol(ede) mere på EU end Westminster, hvad angik nordiske landmænd". Selv formanden for UFU erkendte, at han nærede "store bekymringer" ved leave og troede, at landmændene i betragtning af manglen på overbevisende argumenter for at forlade EU ville foretrække at blive. Landbrugsarbejdere bakkede også op om remain: "Vores medlemskab af EU støtter arbejdernes rettigheder over hele UK, og hvis den konservative højrefløj skulle have held til at trække Nordirland væk fra EU, ville det også blive lettere for dem at skaffe sig af med de rettigheder, som arbejderne havde sikret sig over hele Storbritannien", vurderede vicegeneralsekretæren for ICTU Peter Bunting (*The Irish Times*, 2016). Alligevel stemte landmændene for at forlade EU på UFU-debatten den 7. juni 2016 (*Irish Farmers Journal*, 2016).

Under debatten blev den officielle leave-kampagne repræsenteret af tidligere sekretær for afdelingen for Miljø, Fødevarer og Landlige Anliggender (Defra), Owen Patterson. Remain-siden blev repræsenteret af Peter Kendall, der gennem fire perioder havde været præsident for den Nationale Landbrugsunion og deltog i kampagnerne "Farmers for In" og "Britain Stronger in Europe". Kendall kom sent, og leave-folkene foreslog, at Patterson kickstartede debatten. Patterson beskrev EU som et misforstået politisk projekt ("politisk" havde en negativ konnotation: "Ganske enkelt har det altid været et politisk projekt") drevet på inkompetent vis ("EU er elendig til at lave handelsaftaler") og underminerende for demokratiet ("embedsmænd fra andre lande, som ikke er demokratisk valgt, har taget magten fra de lokale politikere"). Disse svagheder illustrerede EU's bureaukratiske natur og manglen på britisk indflydelse. Patterson appellerede til lokale følelser med løftet om, at efter brexit "skulle lokale politikere igen have kontrollen over landbrugspolitikken". Det var noget af et løfte i betragtning

af komplikationerne med at få decentraliseringen til at fungere i Nordirland. Yderligere udtrykte den tidligere embedsmand sin åbenlyse mistillid til officielle statistikker ("han stoler ikke på økonomiske prognoser", som journalisten udtrykte det), imens han fremtryllede en storslået "alternativ" fremtid, hvor Storbritannien ville frigøre sig fra en betragtelig udgift til EU-budgettet. Da det blev remain-fortalerens tur, havde Patterson talt i en halv time, og der var, som en journalist noterede, allerede "en masse euroskepsis" i salen (Irish Farmers Journal, 2016). Alt i alt varede debatten omkring 45 minutter med dobbelt så meget taletid til leave som til remain. Den følelsesmæssige appel og marginaliseringen af de officielle økonomiske forudsigelser (og det af en tidligere regeringsembudsmand!) havde vendt stemningen i leave's favør – et utroligt resultat i betragtning af de store EU-budgettoverførsler til nordiske landmænd under CAP 2014-2020 (se figur 2). Som resultat af debatten og konfronteret med et muligt ugunstigt afstemningsresultat, valgte UFU-lederskabet "ikke at fortælle deres medlemmer, hvordan de bør stemme" den 23. juni 2016.

På samme vis havde NICCI, der repræsenterede mere end 1200 virksomheder på tværs af størrelse og industrielle sektorer, svært ved at finde sig til rette med polarisering og usikkerhed. Den havde oprindeligt håndteret usikkerheden med uformelle kampagner for at sikre, at medlemmerne kunne træffe et velinformeret valg frem for at stemme efter følelser (NICCI, 2016a). NICCI havde gennem en periode inden folkeafstemningen bakket op om EU-medlemskabet under mottoet "EU er hvor vi hører til" og talt for forhandling og reform på en række områder, der som især risikoen for en udmeldelse vakte bekymring (NICCI, 2015). NICCI var ganske uforberedt på den situation, der indtraf med udfaldet af folkeafstemningen. Den første reaktion fra nordiske virksomheder var at "tale mulighederne op" og overtage leave-retorikken: udvikling af en ny nationale landbrugspolitik fri for bureaukratiske krav; indgå nye handelsaftaler uden for EU og derigennem åbne nye markeder på mere fordelagtige vilkår såvel som at tiltrække udefrakommende investeringer (UFU, 2016; NICCI, 2016c). Talen om mulighederne efter brexit forblev i det mindste blandt landmændene temmelig udbredt i 2017 (jf. UFU, 2017a), hvilket afspejler forsøget på at tilpasse sig de økonomiske idéer i den nye herskende britiske elite – en elite, man vel at mærke ikke havde fast kontakt til.

Allerede i 2017-2018 blev denne optimisme afløst af følelsesbetonede indslag, der advarede mod en mulig politisk katastrofe. Det afspejlede den politiske krise i Nordirland. På grund af uenigheder mellem unionisterne i DUP, som støttede det britiske kabinet, og de irske nationalister i Sinn Féin brød den nordiske regering sammen. Forsøg på at genoprette den slog siden fejl, og uden en regering og få om nogen kontakter til den britiske centralregering bevægede

det nordiske erhvervsliv sig endnu mere i blinde. Det forklarer delvist deres desorientering over for Theresa Mays beslutning om at forlade det indre marked og muligvis også toldunionen. Det skabte store bekymringer for mulige valuta-udsving, arbejdsløshedsproblemer og tabt EU-støtte. Det nordiske erhvervsliv svarede med at kræve en nordisk politisk repræsentation, en brexitplan, samt mere klarhed og sammenhæng omkring forhandlingspositionen (UFU, 2017b; NICCI, 2017b, 2017c, 2017d). Bekymringen for de fremtidige handelsrelationer med EU blev bragt på bane, og erhvervslivet forsøgte at definere prioriteter for brexitforhandlingerne, som inkluderede en frihandel, som der ikke blev lagt hindringer i vejen for, afvisning af en hård grænse på øen, rettigheder for arbejderne og bevarelsen af rejsefriheden i et Common Travel Area (UFU, 2017b; NICCI, 2017a).

I løbet af 2018 og 2019 dramatiseredes brexitdiskussionen i nord. En mulig hård brexit ville være ”forfærdelig” og ”katastrofal” for britisk landbrug, og den ville forårsage ”udbredt skade på virksomheder og fællesskaber” over hele landet (NICCI, 2018a, 2018b, 2019b; UFU, 2018; 2019). Erhvervslivet var interesseret i frihandel uden hindringer, afvisning af en hård grænse og i at undgå af en situation uden aftale. Derfor støttede erhvervslivet Mays (bløde) tilbagetrædelsesaftale i 2018, for selvom den ikke var perfekt, gav den i det mindste en vis klarhed. Uanset forskellige opfattelser om, hvorledes det fremtidige forhold til EU skulle tage sig ud, var der i hele Nordirlands erhvervsliv enighed om, at et ”rodet og uorganiseret” brexit forløb under alle omstændigheder måtte undgås (NICCI, 2019a). Denne position modsagde ikke alene det nordiske parti DUP, som Theresa Mays kabinet var afhængig af, men fandt bred opbakning i nord og smeltede sammen med den fremherskende opfattelse i erhvervslivet syd for grænsen.

Republikken Irland

Efter folkeafstemningen den 23. juni 2016 indgik Irlands regering og parlament ”i en aktiv konsultationsproces med det bredere samfund for at forberede landet på brexit og begrænse skadens omfang for Irland” (Laffan, 2018: 568-569). Laffan beskrev processen som ”overvejet” og funderet i behovet for at understøtte samfundets sammenhængskraft i mødet med store udfordringer – en lære som den irske elite havde draget af den alvorlige økonomiske krise i 2010’erne. I modsætning til nord så irske erhvervsinteresser ikke ud til at variere meget gennem årene. Landmændene, repræsenteret af IFA, har løbende været fortalere for at fastholde den tættest mulige handelsrelation til Storbritannien og en stor CAP-provision efter britisk udtræden. Irske virksomheder, repræsenteret af CI, var hovedsageligt fortalere for frihandel uden barrierer, højere statslige

infrastrukturinvesteringer og bistand til små og mindre virksomheder. Gennem uformelle kampagner og konsultation opfordrede CI konstant virksomheder til at forberede sig på det værst tænkelige scenarie. På trods af forskellige og nogle gange modsatrettede erhvervsinteresser i forhold til de reelle konsekvenser af brexit for international handel (IFA er fx imod MERCOSUR og TTIP men understøttes af CI), var de irske virksomheder fra begyndelsen enige om, at beskyttelsen af irsk (grænse)økonomi krævede den blødest mulige brexit.

Modsætninger til nordiske grupper var særlig påfaldende i de første to år efter folkeafstemningen, frem for alt i landbrugssektoren. Modsat UFU i nord, som uanset dets remain-standpunkt havde afvist at opfordre medlemmerne til at stemme på en bestemt måde, stod IFA i syd fast på, at den irske landbrugssektor var stærkere med Storbritannien i EU. Det opfordrede desuden åbent det irske *community* i Storbritannien til at støtte remain (IFA, 2016a). Straks efter folkeafstemningen havde irske landmænd en klar idé om, hvad de foretrak, nemlig at Storbritannien skulle forblive både i det indre marked og toldunionen i en langvarig form for association. Mens risikoen for import af billige fødevarer af lav standard først kom op i den nordiske tale om brexit mod slutningen af 2018, blev disse problemer allerede tematiseret af ROI-landmænd i republikken i begyndelsen af 2017.

På samme måde advarede de irske erhvervsorganisationer allerede i 2016 mod negative konsekvenser af brexit såsom en mulig genindførelse af told, kvoter og grænsekontrol, økonomisk lavkonjunktur, stigning i arbejdsløsheden, valutaudsving etc. De havde også opfordret deres medlemmer til at forberede sig på disse risici (CI, 2016). Efter konsultationer med regeringen var irsk erhvervsliv i stand til at udvikle klare idéer om, hvordan det burde forholde sig til usikkerheden om brexit. Det afspejlede sig i konkrete, detaljerede krav og forslag til regeringen om (IFA, 2016b, 2016c, 2017; CI, 2018), hvordan den truende situation skulle imødegås (IFA, 2019a, 2019b). Det stod i skarp kontrast til situationen i nord, hvor virksomheder savnede politisk repræsentation i både Belfast og London og var vidner til en debat, der både i politik og samfundet som helhed var kendetegnet af fraktioner, som underbyggede den fundamentale usikkerhed i forhold til fremtiden for britisk økonomi. Uden velfungerende mekanismer til konsultation, en klar retningsangivelse og sammenlignelige historiske situationer at lade sig inspirere af måtte nordiske virksomheder prøve sig frem for at opnå en forståelse af egne interesser.

I et forsøg på at tage skæbnen i egen hånd begyndte nogle virksomheder på den anden side af grænsen, fx Allied Irish Banks, nogen tid efter brexitafstemningen at overvåge virksomhedernes opfattelse af situationen for derigennem at klarlægge deres egen forståelse af brexit og dermed styrke deres position i

forhold til beslutningstagerne. Dette initiativ genererede et *brexite sentiment*-index for virksomhedernes holdning til brexit på tværs af grænsen. Det fremgår af dette index, at selvom nordiske virksomheder var modstandere af brexit før afstemningen, så de mere positivt på de økonomiske konsekvenser af brexit end deres irske kolleger, også lang tid efter folkeafstemningen. Disse holdninger ændrede sig drastisk fra slutningen af 2018, da May fremlagde sin aftale for det britiske parlament. Herefter fulgte tendensen i *brexite sentiments* et parallelt forløb på begge sider af grænsen.

Konklusion

Denne artikel har undersøgt tilblivelsen af en "forestillet økonomi" (Herrera, 2010) som et biprodukt af brexitdramaet gennem en udforskning af erhvervslivets aktører og interesser i politikken omkring den irske grænse. Aktørerne blev i overvejende grad set som modstandere af brexit og fortalere for så blød en brexitaftale som muligt. Gennem en konstruktivistisk tilgang til politisk økonomi argumenterer vi for, at den politiske konflikt om markedsspørgsmål gjorde det meget vanskeligt for regionale virksomheder at artikulere og forsvare deres "interesser", selv når "objektive" faktorer og data klart viste de negative konsekvenser af brexit. Før afstemningen 23. juni 2016 havde landmænd ladet sig overtale af følelseladede appeller og alternativ økonomi. Imod alle odds og trods officielle statistikker havde de stemt leave. Andre virksomhedsgrupper, der havde imødeset afstemningen som klare modstandere af brexit, følte sig målløse efter leave-kampagnens sejr og ledte nu efter et nyt grundlag. Det indledte en periode med diskussioner om "post-brexite muligheder", hvor grupper inden for erhvervslivet måske halvhjertet efterlignede den politiske elites retorik, selvom der ikke var nogen kontakt imellem dem.

Det fremgår således, at der trods en stærk regional integration understøttet af gavmild støtte fra EU, 1) fandtes klare forskelle mellem erhvervslivet i nord og syd; 2) at disse forskelle afspejlede de normative, kognitive og institutionelle faktorer, som skaber erhvervsinteresser; 3) at forskellene i interesser voksede under indtryk af diskursive strategier på leave-siden, især følelseladede appeller og marginaliseringen af etablerede økonomiske forudsigelser; og 4) at disse forskelle er aftaget over tid, ligesom erhvervslivets opfattelser i nord og syd begynder at konvergere mod en negativ vurdering af brexit.

Storbritannien fik ny regering, anført af Premierminister Boris Johnson, som havde vundet en jordskredssejr i de nationale valg i december 2019. Med parolen "Get Brexit done", som trak på mange labour-stemmer, blev en revideret aftale vedtaget i parlamentet. Storbritannien havde forladt EU. Alligevel var der fortsat en vis usikkerhed om, hvilke fremtidige relationer mellem EU og

Storbritannien premierminister Johnson fortrak. Han var afhængig af mange labour-exiles, som ikke støtter et "Global Britain". Johnsons revision af brexit-aftalen var desuden problematisk for erhvervslivet, fordi den indeholdt forpligtelsen til at bevare en grænse i Det Irske Hav for at kunne lade Storbritannien træde ud af det indre marked. Mens eksempelvis Skotland har få juridiske veje ud af brexit, har Nordirland en mulighed: retten til at anmode om en folkeafstemning om delingen af Irland, som det er internationalt garanteret under Langfredagsaftalen. En fælles følelse af politisk fremmedgørelse i forhold til Westminster blandt protestanter og katolikker kan sammen med erfaringerne med brexitruslen mod den stærkt integrerede regionale økonomi genoplive drømmene om en forening.

Noter

1. Oversat af Laura van der Meer og Dorte Jagetic Andersen.
2. Et blødt brexit ville betyde, at Storbritannien forbliver medlem af det indre marked og toldunionen.

Litteratur

- Abdelal, Rawi, Mark Blyth og Craig Parsons (red.) (2010). *Constructing the International Economy*. Cornell University Press.
- Blyth, Mark (2002). *Great Transformations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Castan Pinos, Jaume (2020). Kampen mod britisk deling af Irland: fra begyndelsen til brexit. *Politica* 52 (4): 383-401.
- CBI (Confederation of British Industry) (2013). *Our Global Future: The Business Vision for a Reformed EU*. London: CBI.
- CI (Chambers Ireland) (2016). UK votes to leave the EU: What this means for your business. 24. juni <https://www.chambers.ie/uk-votes-to-leave-the-eu-what-this-means-for-your-business-2/> (29 januar 2020).
- CI (2018). Battling Brexit in budget 2019. 13. september. <https://www.chambers.ie/battling-brexit-in-budget-2019/> (29. januar 2020).
- De Ville, Ferdinand og Gabriel Siles-Brügge (2019). The impact of Brexit on EU policies. *Politics and Governance* 7 (3): 1-6.
- Dhingra, Swati, Gianmarco Ottaviano og Thomas Sampson (2015). Should we stay or should we go? The economic consequences of leaving the EU. Centre for Economic Performance (CEP), London School of Economics and Political Science (LSE), <https://ideas.repec.org/e/pot15.html> (24. april 2020).
- Dhingra, Swati, Gianmarco Ottaviano, Thomas Sampson og John Van Reenen (2016). *The Consequences of Brexit for UK Trade and Living Standards*. CEP, LSE. <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit02.pdf> (24. april 2020).

- Ebell, Monique og James Warren (2016). The long-term economic impact of leaving the EU. *National Institute Economic Review* 236 (1): 121-138.
- Gallagher, Michael, Michael Laver og Peter Mair (2011). *Representative Governments in Modern Europe*. 5. udg. McGraw-Hill Publishers.
- Hall, Peter A. og David Soskice (2001). *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford: Oxford University Press.
- Hayward, Katy (2017). The Irish border and Brexit: An explainer, parts I & II. Queen's University Belfast, <https://www.qub.ac.uk/brexit/Brexitfilestore/Fileupload,737794,en.pdf> (6 maj 2020).
- Hayward, Katy (2018). The pivotal position of the Irish border in the UK's withdrawal from the European Union. *Space and Polity* 22 (2): 238-254.
- Herrera, Yoshiko M. (2010). Imagined economies: constructivist political economy, nationalism, and economic-based sovereignty movements in Russia, pp. 114-133 i Rasi Abdelal, Mark Blyth og Craig Parsons (red.), *Constructing the International Economy*. Cornell University Press.
- Hirschman, Albert (1945). *National Power and the Structure of Foreign Trade*. Berkeley: University of California Press.
- HM Treasury (2016). HM Treasury analysis: The long term economic impact of EU membership and the alternatives. Cm 9250. London: The Stationary Office, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/517415/treasury_analysis_economic_impact_of_eu_membership_web.pdf (4. april 2020).
- IFA (Irish Farmers Association) (2016a). Brexit bad for Irish agriculture – IFA President appeals to families and friends to vote to remain, 8. juni. <https://www.ifa.ie/brexit-bad-for-irish-agriculture-ifa-president-appeals-to-families-and-friends-to-vote-to-remain/#.Xdejsm5FyUl> (29. januar 2020).
- IFA (2016b). Government has to focus on implications of Brexit for Irish farming, 24. juni. <https://www.ifa.ie/ifa-response-to-brexit/#.XdejevG5FyUl> (29. januar 2020).
- IFA (2016c). Brexit uncertainty accelerates need for strong government support for farm incomes in Budget 2017, 27. juni. <https://www.ifa.ie/brexit-uncertainty-accelerates-need-for-strong-government-support-for-farm-incomes-in-budget-2017/#.Xe5UIW5FyUm> (29. januar 2020).
- IFA (2017). Brexit: The imperatives for Irish farmers and the Agri-Food sector. *IFA Policy Paper*, March. <https://www.ifa.ie/wp-content/uploads/2017/03/763773Brexit-imperatives-policy-paper55629.pdf> (29. januar 2020).
- IFA (2019a). Clock ticking to avoid Brexit Armageddon, 17. September. <https://www.ifa.ie/clock-ticking-to-avoid-brexit-armageddon/> (31. januar 2020).
- IFA (2019b). Budget measures won't mitigate agricultural Armageddon, 8. oktober. <https://www.ifa.ie/budget-measures-wont-mitigate-agricultural-armageddon/#.Xc5kC25FyUk> (31. januar 2020).

- IMF (2016). *United Kingdom: IMF Country Report*. No. 16/169. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16169.pdf>. Washington, DC: IMF. (24. april 2020).
- InterTradeIreland (2013). *Analysis of the key features of an exporting SME on the island of Ireland*. Newry: InterTradeIreland, 1. december. <https://intertradeireland.com/insights/publications/analysis-of-the-key-features-of-an-exporting-sme-on-the-island-of-ireland/> (29. januar 2020).
- InterTradeIreland (2018). *Cross-border trade and supply-chain linkages report*. Newry: InterTradeIreland, <https://dbei.gov.ie/en/Publications/Publication-files/Cross-border-trade-and-supply-chain-linkages.pdf> (29. januar 2020).
- Irish Farmers Journal (2016). NI farmers vote “leave” at UFU Brexit debate, 8. juni. <https://www.farmersjournal.ie/live-blog-ulster-farmers-union-brexit-debate-211108> (29. januar 2020).
- Jensen, Mads Dagnis og Holly Snaith (2016). When politics prevails: The political economy of a Brexit. *Journal of European Public Policy* 23 (9): 1302-1310.
- KPMG (2016) *Brexit: A Northern Ireland Perspective*. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/ie-brexit-northern-ireland.pdf> (29. januar 2020).
- Laffan, Brigid (2018). Brexit: Re-opening Ireland’s “English Question”. *The Political Quarterly* 89 (4): 568-575.
- Moran, Michael (2009). *Business, Politics, and Society: an Anglo-American Comparison*. Oxford: Oxford University Press.
- NICCI (Northern Ireland Chamber of Commerce and Industry) (2015). *May 15: Remaining in the EU is vital for Northern Ireland businesses*, 5. maj. <https://www.northernirelandchamber.com/2015/05/05/may-15-remaining-in-the-eu-is-vital-for-northern-ireland-businesses/> (29. januar 2020).
- NICCI (2016a). *February 2016: Informed Research needed before EU debate*, 2. februar. <https://www.northernirelandchamber.com/2016/02/02/february-2016-informed-research-needed-before-eu-debate/> (29. januar 2020).
- NICCI (2016b). *NI Chamber: Renegotiated EU deal unlikely to change voting intentions of business leaders*, 17. februar. <https://www.northernirelandchamber.com/2016/02/17/ni-chamber-renegotiated-eu-deal-unlikely-to-change-voting-intentions-of-business-leaders/> (29. januar 2020).
- NICCI (2016c). *December 2016: Time to look to the west and east*, 21. December. <https://www.northernirelandchamber.com/2016/12/21/december-2016/> (29. januar 2020).
- NICCI (2017a). *NI Chamber: Put practicality, certainty at the heart of Brexit negotiations*, 13. marts. <https://www.northernirelandchamber.com/2017/03/13/ni-chamber-put-practicality-certainty-heart-brexit-negotiations/> (29. januar 2020).
- NICCI (2017b). *Northern Ireland: Post Brexit*, 29. marts. <https://www.northernirelandchamber.com/2017/03/29/northern-ireland-post-brexit/> (29. januar 2020).

- NICCI (2017c). *NI Chamber President: MPs have obligation to secure a deal that is for the benefit of everyone in Northern Ireland*. 16. juni. <https://www.northernirelandchamber.com/2017/06/16/ni-chamber-president-mps-obligation-secure-deal-benefit-everyone-northern-ireland/> (29. januar 2020).
- NICCI (2017d). *President's Speech: Businesses increasingly shadow boxing in an atmosphere of uncertainty*, 17. november. <https://www.northernirelandchamber.com/2017/11/17/ni-chamber-president-businesses-increasingly-shadow-boxing-atmosphere-uncertainty/> (29. januar 2020).
- NICCI (2018a). *Brexit deal vital to secure the labour needed to keep Northern Ireland working*, 11. oktober. <https://www.northernirelandchamber.com/member-news/brexit-deal-vital-to-secure-the-labour-needed-to-keep-northern-ireland-working/> (29. januar 2020).
- NICCI (2018b). *NI business bodies joint statement on withdrawal agreement*, 19. November. <https://www.northernirelandchamber.com/2018/11/19/ni-business-bodies-joint-statement-withdrawal-agreement/> (29. januar 2020).
- NICCI (2019a). *Withdrawal Agreement vote reaction: Government must look at all the options in order to avoid a No Deal scenario*. 15. januar. <https://www.northernirelandchamber.com/2019/01/15/withdrawal-agreement-vote-reaction-government-must-look-options-order-avoid-no-deal-scenario/> (29. januar 2020).
- NICCI (2019b). February 2019: Neither Government, nor business, is ready for a no-deal exit, 20. februar. <https://www.northernirelandchamber.com/2019/02/20/neither-government-business-ready-no-deal-exit/> (29. januar 2020).
- NISRA (Northern Ireland Statistics and Research Agency) and the Department for the Economy (2018). *Cross-Border Supply Chain Report, 2015, 2016*. https://www.nisra.gov.uk/sites/nisra.gov.uk/files/publications/SCS_JUNE2018_FINAL.pdf (13. maj 2020).
- OECD (2016). *The economic consequences of Brexit: a taxing decision. OECD Economic Policy Paper, No. 16*. <http://www.oecd.org/eco/The-Economicconsequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf> (24. april 2020).
- Ottaviano, Gianmarco, João Paulo Pessoa, Thomas Sampson og John Van Reenen (2014). *The Costs and Benefits of Leaving the EU*. CEP mimeo. http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/pa016_tech.pdf (24. april 2020)
- Rosamond, Ben (2020). European integration and the politics of economic ideas: Economics, economists and market contestation in the Brexit debate. *Journal of Common Market Studies* 58 (5): 1085-1106.
- Shonfield, Andrew (1965). *Modern Capitalism: The Changing Balance of Public and Private Power*. London: Oxford University Press.
- Siles-Brügge, Siles (2014). *Constructing European Union Trade Policy*. London: Palgrave Macmillan.

- Swidler Ann (1986). Culture in action: Symbols and strategies. *American Sociological Review* 51 (2): 273-286.
- The Irish Times* (2016). Ulster Farmers' Union president warns of Brexit risks for members, 29. april. <https://www.irishtimes.com/business/economy/ulster-farmers-union-president-warns-of-brexit-risks-for-members-1.2629805> (29. januar 2020).
- Tonge, Jonathan (2017). The Impact and Consequences of Brexit for Northern Ireland. European Parliament, Briefing, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583116/IPOL_BRI%282017%29583116_EN.pdf (29. januar 2020).
- UFU (Ulster Farmers Union) (2016). UK farming union Presidents unite in call for competitive farming sector, 15. juli. <https://www.ufuni.org/news/uk-farming-union-presidents-unite-in-call-for-competitive-farming-sector> (29. januar 2020).
- UFU (2017a). Brexit is a golden opportunity to improve regulations, say UK farming unions, 31. marts. <https://www.ufuni.org/news/brexit-is-a-golden-opportunity-to-improve-regulations-say-uk-farming-unions> (31. januar 2020).
- UFU (2017b). Northern Ireland needs government now - Social Partners call for political deal, 23. juni. <https://www.ufuni.org/news/northern-ireland-needs-government-now-social-partners-call-for-political-deal> (29. januar 2020).
- UFU (2018). UFU meet with the Prime Minister, 29. November. <https://www.ufuni.org/news/ufu-meet-with-the-prime-minister> (29. januar 2020).
- UFU (2019). No deal Brexit worst of all outcomes for NI beef and lamb, 4. april. <https://www.ufuni.org/news/no-deal-brexit-worst-of-all-outcomes-for-ni-beef-and-lamb> (29. januar 2020).
- Usherwood, Simon (2018). The third era of British euroscepticism: Brexit as a paradigm shift. *The Political Quarterly* 89 (4): 553-559.
- Wallace, Helen (1997). At odds with Europe. *Political Studies* 45 (4): 677-688.
- Whyman, Philip og Alina I. Petrescu (2017). The Economics of Brexit: A Cost-Benefit Analysis of the UK's Economic Relationship with the EU. Palgrave Macmillan.
- Woll, Cornelia (2010). Firm interests in uncertain times: Business lobbying in multilateral service liberalization, pp. 137-154 i Rawi Abdelal, Mark Blyth og Craig Parsons (red.), *Constructing the International Economy*. Cornell University Press.
- Young, Alasdair R. (2020). Trade policy: Making policy in turbulent times, kapitel 16 i Helen Wallace, Mark A. Pollack, Christilla Roederer-Rynning og Alasdair R. Young (red.), *Policy-making in the European Union*, 8. udg. Oxford University Press.